

فرهنگ، رسانه و فضای مجازی / ۴

نظریه‌های جامعه اطلاعات

نوشته

فرانک وبستر

ترجمه

اسماعیل قدیمی

مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران، ۱۳۹۰

سرشناسه: وبستر، فرانک، ۱۹۵۰-م.
Webster, Frank.

عنوان و نام پدیدآور: نظریه‌های جامعه اطلاعات/ نوشته فرانک وبستر؛ ترجمه اسماعیل قدیمی.
مشخصات نشر: تهران: امیرکبیر، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۵۵۵ ص.
فروست: فرهنگ، رسانه و فضای مجازی: ۴.
شابک: 978-964-00-1389-2

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
یادداشت: عنوان اصلی: Theories of the Information Society, 3rd. ed, 2006.
یادداشت: کتاب حاضر با عنوان "نظریه‌های جامعه اطلاعاتی" نیز منتشر شده است.
عنوان دیگر: نظریه‌های جامعه اطلاعاتی.
موضوع: ارتباط - - جنبه‌های اجتماعی.

موضوع: ارتباط - نوآوری.
موضوع: جامعه اطلاعاتی.
موضوع: تکنولوژی اطلاعات.
موضوع: سیاست اطلاعاتی.
شناسه افزوده: قدیمی، اسماعیل، ۱۳۲۲-، مترجم.
رده‌بندی کنگره: ۳۹۰ ن ۶ ن ۱۲۰۶/۱ HM
رده‌بندی دیویی: ۲۰۲/۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۷۰۶۲۶

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۰-۱۳۸۹-۲

این کتاب ترجمه‌ای است از:
Frank Webster, *Theories of the Information Society*, London and New York:
Routledge, 2007.

مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران: خیابان جمهوری اسلامی، میلان استقلال، صندوق پستی: ۱۱۲۶۵۴۱۹۱

نظریه‌های جامعه اطلاعات

© حق چاپ: ۱۳۹۰، مؤسسه انتشارات امیرکبیر www.amirkabir.net

نوبت چاپ: اول

نویسنده: فرانک وبستر

مترجم: دکتر اسماعیل قدیمی

طراح جلد: پریسا رسولی

حروف متن: میترا ۱۴

چاپ و صحافی و لیتوگرافی: چاپخانه سپهر، تهران، خیابان ابن سینا (بهارستان)، شماره ۱۰۰

شمارگان: ۳۰۰۰

بها: ۱۲۰۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ است. هر گونه نسخه‌برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست

۱۷	پیش درآمد
۳۱	جامعه اطلاعات چیست؟
۷۵	جامعه پسا صنعتی: دانیل بل
۱۲۵	نظریه دبستان سامان بخشی
۱۹۱	جامعه شبکه‌ای: مائونل کستلز
۲۳۷	اطلاعات و بازار: هربرت شیلر
۲۹۹	اطلاعات و مردم سالاری: یورگن هابرماس
۳۷۷	اطلاعات، بازتاب پذیری و پایش: آنتونی گیدنز
۴۲۳	اطلاعات و پسا مدرنیته
۴۹۵	جامعه اطلاعات؟
۵۱۵	منابع
۵۴۳	نمایه

کتابخانه بین‌المللی جامعه‌شناسی

اطلاعات^۱، آشکارکنندهٔ سیمای دنیای مدرن است. روزگاری، اقتصادها بر صنعت پایه‌گذاری می‌شدند و همه‌چیز زیر سیطرهٔ آن بود. اکنون، اما، ما بخشی از اقتصاد اطلاعات جهانی هستیم. رسانه‌های پرنفوذ، پشته‌های اطلاعاتی^۲ رو به بالندگی و پیشرفت اینترنت، خیلی‌ها را مجاب کرده که در جامعهٔ اطلاعات زندگی می‌کنند و زیستن در آن، سرنوشت گریزناپذیر همهٔ ماست. حضور اطلاعات، همه‌جا آشکار است، از هم‌کنشی روزمره در سبک‌های پسامدرن تا جنبش جنگ اطلاعات، از کار و پیشهٔ به‌شدت درآمیخته با اطلاعات تا آی‌پاد. به نظر می‌رسد، کپی‌سازی در عصر جریان‌های اطلاعات، مناسبات شبه‌واقعی یا مجازی و دگرگونی‌های شگرف، چالش‌هایی را در برابر هریک از ما و نیز کل جامعه قرار می‌دهد.

در نظریه‌های جامعه اطلاعات^۳، فرانک ویستر آغازگر راهی است تا براساس آن، انفجار اطلاعات درک شود، به مقصود اندیشمندان، هنگامی که از جامعهٔ اطلاعات سخن

1. information

2. informational

۳. در این کتاب "information society" به «جامعه اطلاعات» برگردانده شده است (در برگردان پیشین جامعه اطلاعاتی) تا هم از نظر قواعد ترجمه، آن را با informational society نادرست نگیریم و هم با بهره‌گیری از مفهوم اطلاعاتی با توجه به عرف، جنبهٔ امنیتی اصطلاح بدون نگاه به خواست نویسنده، نیرومند نشود. م

می‌گویند، نگاهی تردیدآمیز می‌اندازد و به‌صورتی خُرده‌گیرانه، نظریه‌ها و رهیافت‌های اصلی هم‌پیوند به توسعه اطلاعات، پس از جنگ جهانی دوم را بررسی می‌کند. ویرایش سوم این کُندوکاو کلاسیک و نمونه را، روزآمد و آن را با کارهای نظری تازه و دگرگونی‌های فناورانه و اجتماعی - مانند رشد پرشتاب اینترنت و جهانی‌سازی رو به افزایش - همساز می‌کند و کار نظریه‌پردازان کلیدی این دگرگونی‌ها را بازاریابی می‌کند. خواندن این کتاب برای دانشجویان جامعه‌شناسی، دانش سیاسی، ارتباطات، دانش اطلاعات، مطالعات فرهنگی، دانش رایانه‌ای و کتابداری بایستگی گریزناپذیر دارد. این کتاب همچنین برای دل‌بستانان به دگرگونی فناوری و اجتماعی به‌وجود آمده پس از جنگ جهانی دوم، ارزشمند است.

فرانک وبستر، رئیس دپارتمان جامعه‌شناسی سیتی یونیورسیتی لندن است.

قدردانی نویسنده

من ویرایش سوم نظریه‌های جامعه‌اطلاعات را از زمان پیوستنم به گروه جامعه‌شناسی دانشگاه سیتی در پایان سال ۲۰۰۳ به بعد تدوین کرده‌ام. قسمت بیشتر تدوین مجدد کتاب را بدهکار آموزش دانشجویان در دانشگاه سیتی هستم. من از اظهارنظرهای گروه‌های دانشجویی از رشته‌های جامعه‌شناسی و مهندسی گرفته تا دانشجویان سال آخر ارتباطات و نیز برنامه‌های مرتبط با آنها بسیار بهره‌مند شده‌ام. آنها در هر توان احتمالی این اثر شریک و انبازند.

همچنین لازم می‌دانم که از همکاران جدیدم در سیتی به خاطر خوشامدگویی گرم و انگیزش‌های فکری‌شان سپاسگزار باشم. گروه، در سال‌های واپسین بیش از دو برابر گسترش یافته و من از این نیرو و احساسی که با هدف این گسترش همراه بوده است، بی‌اندازه بهره‌مند شده‌ام. سپاسگزاری ویژه‌ام را به هوارد تامبر، تونی وودیویز، جان سولوموس، کارولین وگلر، جرمی تانستال، آیرون دیویس، پتروس ایوسیفیدس، جین چالابی، آلیس بلاش و روزماری کراپتون پیشکش می‌کنم. پشتیبانی شگرف ربکا اینون، دانشجوی ستایش‌برانگیز دکترا که اکنون در مؤسسه اینترنتی آکسفورد به کار سرگرم است، به‌ویژه در دوره‌ای دشوار، من را به این کار دلگرم کرد.

می‌خواهم بار دیگر از همسرم، لیز چاپمن، از کالج دانشگاه لندن قدردانی کنم. در بازه زمانی این ویرایش و نسخه نخست، فرزندانمان فرانک و ایزابل رشد کرده و خانه را ترک

کردند. دلمان برایشان بسیار تنگ شد و به دنبالشان به لندن آمدیم. سپاس بیکران همچنین بر دوست و همکار دیرینه‌ام کوین رایینز باد. هنگامی که کوین در آغازهای سال ۲۰۰۵ به گروه جامعه‌شناسی دانشگاه سیتی پیوست، این امر، به‌ویژه به من بسیار روحیه بخشید. اگرچه ما به سی سال با هم بودن و نوشتن با یکدیگر رسیده‌ایم، از سال ۱۹۷۸ تاکنون هرگز با یکدیگر در یک مؤسسه کار نکرده بودیم. جامعه اطلاعات هرچیزی که با خود به ارمغان بیاورد، هرگز با رضایت خاطر ناشی از کنار این خانواده بودن و چنین دوستانی، برابری نخواهد کرد.

www.ketab.ir

سپاسگزاری مترجم^۱

برگردان ویرایش سوم کتاب *نظریه‌های جامعه اطلاعات* به فرجام رسید و پروردگار دو گیتی را سپاسگزارم که کامیابی دستیابی به این کار را نصیبم کرد. اکنون که این ویرایش نیز آماده چاپ است، بازهم بر خود لازم می‌دانم که از استادان و سروران گرامی‌ام که مرا به راه دانش‌پژوهی و دانش‌گستری راهنمایی کرده‌اند و همواره خود را بدهکار آنان می‌دانم، از جمله دکتر کاظم معتمدنژاد، دکتر مهدی محسنیان‌راد و دکتر حسینعلی افخمی و همچنین دوستان دیگرم در دانشگاه علامه طباطبائی و دیگر مراکزی که با آن‌ها افتخار همکاری داشته‌ام، سپاسگزاری کنم. از همسر گرامی‌ام، اکرم فیضی، فرزندان دلبندم مهندس بابک قدیمی، بهاره قدیمی و سرکار خانم الناز کفایی که در معادلیابی، تهیه پانوشته‌ها و ویرایش آن و آقای سعیدالله عیسی‌زاده که در چاپ اثر یاری‌ام کرده‌اند، نیز قدردانی می‌کنم.

این ترجمه از چند ویژگی برخوردار است که به نظر می‌رسد دانستن آن‌ها خالی از سودمندی نباشد.

کتاب دارای تغییرهای به نسبت پایه‌ای در مقایسه با کار پیشین است. همه بخش‌های

۱. مترجم این کتاب، دانش‌آموخته دوره دکتری دانشگاه علامه طباطبائی و استاد میهمان دانشگاه مذکور و برخی از دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور است. وی همچنین چاپ نخست این کتاب را در سال ۱۳۸۰ ترجمه کرده که از سوی انتشارات قصیده‌سرا به چاپ رسیده است.

آن بدون استثنا دگرگون و روزآمد شده و با بهره‌گیری از کارهای تازه‌تر اندیشمندان و دانشوران پیشین و طرح دیدگاه‌های نویسندگان تازه‌نفس و پدیده‌های هزاره سوم غنی‌تر شده است. همچنین، با تکیه بر گشودگی اندیشه و آمادگی برای پذیرش نقد نسبت به خود این اثر، نویسنده لحن خرده‌گیرانه آن را بر پایه نقدهای دریافتی و بررسی‌های خود ادامه داده و بر یافتن گواه‌های تجربی بیشتر و توجه به پایایی گزاره‌ها و نظریه‌ها در برابر واقعیت‌ها و برجسته‌تر کردن نقش صاحب‌نظرانی منتقد مانند شیلر، گیدنز، هابرماس و به‌ویژه، مانوئل گستلر، پافشاری کرده است.

نویسنده در این ویرایش یک مبنای دیگر نظریه‌ای بر مبنای پنج‌گانه نسخه نخست افزوده و به‌ظاهر بر اهمیت آن در تبیین جامعه اطلاعات در صورت تلاش برای شناخت ژرف‌تر پافشاری کرده است که آن، همانا تعریف دانایی / اطلاعات نظری است که به نظر می‌رسد او آن را در برابر شاخص‌ها و تعریف‌های دیگر، پذیرفتنی‌تر می‌داند. اگرچه وی جامعه‌های کنونی را همچنان از این دیدگاه دچار کاستی و نارسایی بسیار می‌داند. در ویرایش حاضر، از آغاز تا پایان، بازترجمه، غلط‌ها و برداشت‌های نادرست در چاپ نخست که بر خود فرض می‌دانم به خاطر آن‌ها از خوانندگان گرامی پوزش بخواهم، به‌طور کلی از میان رفته و این ویرایش با دقت و وسواس بسیار بیشتر ترجمه و به چاپ رسیده است.

در سراسر کتاب ترجمه‌شده، واژه‌های فارسی جایگزین واژه‌های عربی و انگلیسی شده و این اثر در برابر کار پیشین، بسیار بیشتر دربردارنده واژه‌ها و برابره‌های فارسی است. در این ترجمه، برای روشن شدن بیشتر مطالب و فراهم کردن اطلاعات زمینه‌ای مورد نیاز در فهم بهتر نکات، پانوشته‌ها و توضیحات به نسبت زیادی آورده شده که می‌تواند به درک بهتر محتوی کتاب بینجامد.

در پایان لازم می‌دانم که از مدیر محترم انتشارات وزین امیرکبیر، جناب آقای احمد نثاری به خاطر همکاری در چاپ و پخش این کار، سپاسگزاری نمایم. همچنین در فاصله دو ترجمه، دوستان و همکاران گرامی نکته‌ها و ایرادهایی به آن وارد کرده و من خود را سپاسگزار آنان می‌دانم و در اینجا از آن‌ها درخواست می‌کنم همچون کتاب پیشین مرا با خرده‌گیری‌ها، دیدگاه‌ها و پیشنهادهای سازنده و کارشناسی شده، راهنمایی فرمایند.

آشنایی با نویسنده

فرانک وبستر در سال ۱۹۵۰ در دهکده کوچکی در جنوب غربی کانتی دورهام، واقع در شمال شرقی انگلیس، زاده شد. تحصیلات ابتدایی خود را در مدرسه کاندون جونیور به پایان برد. در اسپنی مور دوره متوسطه را طی کرد و سپس دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی را در دانشگاه دورهام گذرانده و سرانجام در سال ۱۹۷۸ دکتری خود را از مدرسه اقتصادی لندن دریافت کرد.

آقای وبستر در چندین دانشگاه از جمله دانشگاه آکسفورد بروکس، در سال‌های نخست دهه ۱۹۸۰ در دانشگاه کالیفرنیا سان دیگو، بیش از یک دهه استاد میهمان در بخش روزنامه‌نگاری و ارتباطات جمعی دانشگاه تامپر فنلاند و از سال ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۲ در دانشگاه بیرمنگام به تدریس و پژوهش سرگرم بوده است. وی همچنین از سال ۲۰۰۳ به عنوان استاد تمام وقت سیتی یونیورسیتی لندن به تدریس و پژوهش اشتغال داشته و سرانجام از سال ۲۰۰۸ به عنوان رئیس دپارتمان جامعه‌شناسی دانشگاه یادشده فعالیت‌های علمی خود را تداوم بخشیده است.

وبستر علاقه بسیاری به مطالعه دگرگونی‌های جوامع معاصر، تغییر اجتماعی و مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی و روندهای تولید اطلاعات دارد. طی سی سال گذشته در بسیاری از مؤسسه‌های آموزشی و به‌ویژه امور آموزشی دانشجویان دوره دکتری کار کرده است. واکاوی روندهای اطلاعات و ارتباطات و تحلیل مفهومی آن‌ها، نقد روندهای آموزش

عالی، کتابخانه‌های همگانی، تغییرات شهری و رسانه‌های نوین او را به خود مشغول داشته و تاکنون بیست کتاب و ده‌ها مقاله به‌تنهایی و با دیگران و به‌ویژه کوین رابینز، همکار دیرینه‌اش نوشته است.

در چند سال گذشته همچنین با همکاری دوستان و همکارانش و از جمله هوارد تامبر با رویکردی انتقادی، پژوهش گسترده‌ای را دربارهٔ جنگ اطلاعات، قلمروهای جنگ دیجیتال و انقلاب اطلاعات انجام داده است. در سال ۲۰۰۶ با همکاری او کتاب *روزنامه‌نگاران زیر آتش: جنگ اطلاعات و رویه روزنامه‌نگارانه* نوشته شده است. آخرین کتابش در سال ۲۰۰۸ با عنوان *کنشگرایی ضد جنگ، رسانه‌های نوین و اعتراض در عصر اطلاعات* به چاپ رسید. پژوهش دیگری که از سال ۲۰۰۸ آغاز شده، هم‌اکنون به تدوین اثر قطور دیگری تحت عنوان *معماریک‌سازی و اطلاعات* انجامیده که تا سال ۲۰۱۳ آمادهٔ چاپ خواهد شد.

آثار او به زبان‌های بزرگ دنیا از جمله چینی، روسی، فرانسوی، پرتغالی، فارسی و... ترجمه شده و هم‌اکنون نیز افزون بر کارهای در دست انجام، سرپرستی کارهای دیگری را دربارهٔ اطلاعات و ارتباطات، با دانشجویان و همکاران خود انجام می‌دهد. سرانجام اینکه فرانک وبستر به خاطر کتاب‌های انتقادی‌اش دربارهٔ «جامعه اطلاعات» که کتاب حاضر ویرایش سوم آن به حساب می‌آید، شهرت جهانی دارد.